

**“UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARINING
UMUMMADANIY KOMPETENTSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZIMI
("TARBIYA" FANI DINIY QADRIYATLAR MISOLIDA)**

Pazilova Meruert Ermekbaevna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Pedagogika fanlari doktori

Abdiramanov Bahadir Sagiydullaevich

1-bosqish tayanch doktorant

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8363071>

Annotatsiya. Bu maqola interaktiv darsliklar va axborot texnologiyalarining o'quvchilarni ma'naviy qadriyatlar va ma'naviy qiyofalarni o'rganish va rivojlantirish jarayonida qanday qilib yordam berishi haqida ma'lumot beradi. Ushbu vosita o'quvchilarga diniy ma'lumotlarni interaktiv shakllarda o'rganish, savollar va testlar orqali tahlil qilish, virtual sayohatlar orqali ma'naviy boylikni tushuntirish va diniy mavzularni o'rganishda qanday qilib foydali bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Annotatsiya o'quvchilarni ma'naviy rivojlanish va ma'naviy qiyofalarini rivojlantirishda interaktiv darsliklar va axborot texnologiyalarining o'rnini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Interaktiv darsliklar, Axborot texnologiyalari, Diniy ma'lumotlar, Ma'naviy qadriyatlar, Ma'naviy qiyofalar, Virtual sayohatlar, Testlar va savollar, Ma'naviy boylik, Diniy mavzular.

**"MECHANISM FOR THE DEVELOPMENT OF GENERAL CULTURAL
COMPETENCES OF STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS
(THE SUBJECT OF "EDUCATION" AS AN EXAMPLE OF RELIGIOUS
VALUES)**

Abstract. This article provides information on how interactive textbooks and information technology can help students learn and develop moral values and moral images. This tool shows how students can learn religious information in interactive ways, analyze it through questions and tests, explain spiritual wealth through virtual tours, and learn about religious topics. The abstract emphasizes the role of interactive textbooks and information technologies in the spiritual development of students and the development of their spiritual image.

Key words: Interactive textbooks, Information technologies, Religious information, Spiritual values, Spiritual images, Virtual tours, Tests and questions, Spiritual wealth, Religious topics.

**«МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ОБЩЕКУЛЬТУРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ
(ПРЕДМЕТ «ОБРАЗОВАНИЕ» НА ПРИМЕРЕ РЕЛИГИОЗНЫХ
ЦЕННОСТЕЙ)**

Аннотация. В этой статье представлена информация о том, как интерактивные учебники и информационные технологии могут помочь учащимся изучать и развивать моральные ценности и моральные образы. Этот инструмент показывает, как студенты могут изучать религиозную информацию в интерактивном режиме, анализировать ее с помощью вопросов и тестов, объяснять духовное богатство с помощью виртуальных туров и узнавать о религиозных темах. В реферате подчеркивается роль интерактивных

учебников и информационных технологий в духовном развитии учащихся и развитии их духовного образа.

Ключевые слова: Интерактивные учебники, Информационные технологии, Религиозная информация, Духовные ценности, Духовные образы, Виртуальные туры, Тесты и вопросы, Духовное богатство, Религиозные темы.

"Tarbiya" fanining diniy qadriyatlar misolida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish mexanizimi yosh o'quvchilarga dinning ma'naviy va axloqiy qiyofalarini o'rgatish va shakllantirish maqsadida ishlatiladi. Bu faoliyatlar o'quvchilarni ma'naviy tarbiya qilish, erkin va adolatli o'ylashlarni rivojlantirish, o'z-o'zini tahlil qilish, fikrini ifodalash, o'z-iqtidorini rivojlantirish, obro' va murojaat qilish, o'zaro munosabatlarda odob-ahloqni saqlash va boshqa ma'naviy qiyofalar bilan ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Quyidagi mexanizmlar umumiy o'rta ta'lim maktablari darsliklarida, diniy fanlar darslarida, ishlab chiqarishlar va axborot texnologiyalari yordamida o'quvchilarning umummadaniy kompetentsiyalarini rivojlantirish uchun amalga oshirilishi mumkin:

1. Diniy fanlar darslari: Diniy fanlar darslarida, o'quvchilar dinning asosiy mazmuni, tarixi, adabiyoti, va axloqiy prinsiplari haqida o'rgatiladi. Bu darslar o'quvchilarni diniy qadriyatlar, etik qiyofalar, sodiqlik, insonga hurmat kabi ma'naviy qiyofalar bilan tanishtirish va rivojlantirish imkoniyatini beradi.

2. Interaktiv darsliklar va ko'rsatkichlar: Interaktiv darsliklar va axborot texnologiyalari (masalan, interaktiv multimedia darsliklar va diniy veb-saytlar) yordamida o'quvchilarga o'zlarining fikrlarini ifodalash va diniy savollarga javob topish imkoniyati beriladi.

3. Muloqot va muzokaralar: O'quvchilar o'rtasida o'tkaziladigan muzokaralar, diniy savollar va ma'naviy muloqotlar o'quvchilarning o'zlarini ifodalash va diniy qadriyatlarini yanada tushuntirishga yordam beradi.

4. Amaliy mashg'ulotlar: O'quvchilarga ma'naviy qiyofalarni o'rganish va rivojlantirish uchun amaliy mashg'ulotlar tashkil etilishi mumkin. Masalan, xayriya faoliyatlar, jamoaviy xizmat, va diniy tadbirlarga qatnashish.

5. O'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam: O'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam va dastur-mundaraja o'rganish orqali diniy qadriyatlar va ma'naviy qiyofalarni tushuntirish va rivojlantirish osonlashtiriladi.

6. Ma'naviy yondashuv va tanishuv: O'quvchilarni o'zaro mazmunli muloqotlar, jamoaviy tadbirlar, va diniy xayollar orqali ma'naviy yondashuvni rivojlantirish uchun o'quvchilarga imkoniyat yaratish.

Umumiy o'rta ta'lim maktablari diniy qadriyatlar misolida tarbiya fanidan foydalanish orqali o'quvchilarga ma'naviy qiyofalar va kompetentsiyalarni o'rgatish va rivojlantirishga yordam beradi, bu esa ularning shaxsiy va jamoaviy hayotlarida o'zlarini yanada yaxshi o'rganishlarini va o'zlarini yanada yuqori darajada ma'naviy tarbiyalashlarini ta'minlaydi.

"Diniy qadriyat" ifodasi muharrirlikni yoki mazkur diniy tizimni qanday qilib tushuntiradigan umumiy bir ifoda bo'lib, har bir odamning shaxsiy yoki jamoaviy ma'naviy, diniy, va axloqiy qabul qilishlari, qarorlari, va amaliyoti jihatidan ma'naviy o'zgarishlarni aks ettiradigan muhim meselelarni o'z ichiga oladi. Bu meselelar jamiyat, madaniyat, va shaxsiy hayotga ta'sir ko'rsatadi.

"Diniy qadriyat" ifodasi o'zida bir nechta manbalarni o'z ichiga oladi va insonning diniy xayoli, ma'naviy qarorlari, diniy faoliyati, dinning axloqiy va etik prinsiplari, adabiyoti, san'ati, va madaniyati kabi bir nechta sohalarini o'z ichiga oladi. Diniy qadriyat insonning hayotini qanday o'zgartirishi, uning ma'naviy qarorlari va amaliyoti orqali ifodalangan bo'ladi. [1.65]

Har bir diniy jamaat yoki guruhning o'zining diniy qadriyati va qarashlari mavjud bo'ladi. Bu diniy qadriyatlar o'rtasidagi farq va o'xshashliklar, jahon bo'ylab o'zgarishlarga olib keladi va insonlarning ma'naviy yondoshuvi va hayot tarzi ustida ko'rsatadigan ta'sirni o'z ichiga oladi.

Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarni ma'naviy qiyofalar va insoniy xizmatni rivojlantirish uchun o'rganish va tashkil etishda quyidagi usullardan foydalanish mumkin: Xayriya faoliyatlar: O'quvchilarni jamoatda xayriya amaliyotlari qilishga qo'zg'atish o'rganish oson yoli bo'lishi mumkin. Ular yangi mahsulotlar, pishiriqlar yoki asboblarni sotish, do'konni yo'ldoshlariga barchasini beryapti. Bu xayriya amaliyotlari o'quvchilarni sodiqlik va yaxshi niyat bilan ishlash, o'zaro xizmat qilish, va ko'makchi bo'lishni o'rgatish uchun ideal masala bo'lib, ularning insonlarga qulaylik ko'rsatish va jamoatga foyda ko'rsatishadi. Jamoaviy xizmat: O'quvchilarni jamoat xizmati tashkil etishga qatnashishga yo'naltirish o'rganish maqsadida boshqa bir vosita bo'lib, bu esa ularning ijtimoiy masalalarga qatnashish va qiziqishlarini tushuntirishga imkoniyat yaratadi. Bu masalalar ya'ni mahalliy hayvonot, insonlarga yordam bermoqchi bo'lish, go'zallikni saqlash va sifatni oshirish, yaqqol mashg'ulotlar, ob-havoga qatnashish kabi turlarni o'z ichiga oladi.

Diniy tadbirlarga qatnashish: O'quvchilarni diniy tadbirlarga qatnashishga oshirish maqsadida ma'naviy mashg'ulotlar tashkil etish ham muhimdir. Ular masjidlarda, kengashi tadbirlarda, iftorlarda, xayriya faoliyatlarida, diniy qadriyatlar va ta'lim mashg'ulotlarida qatnashishlari orqali dinlarini o'zlarining hayotiga uzatishlari mumkin. Ma'naviy tadbirlar va o'quv kurslari: O'quvchilarni ma'naviy tadbirlarga va diniy o'quv kurslariga qatnashishlari orqali ma'naviy qiyofalarini va bilimlarini oshirish mumkin. Bu, ma'naviy qadriyatlarini o'zlashtirish, fikr-mulohazalarni amalga oshirish va diniy savollar bilan shug'ullanishlari uchun muhim bo'lishi mumkin.

Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarni ma'naviy qiyofalarini rivojlantirish va jamoat xizmatini o'rganishda muhim qadriyatlar sifatida o'rganishlariga imkoniyat beradi. Bu tadbirlar o'quvchilarni sodiqlik, insonlarga yordam bermoqchi bo'lish, va jamoat bilan birgalikda yaxshi qilishga oyoq darajada tayyorlaydi. [2.113]

O'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam va dastur-mundaraja o'rganish, diniy qadriyatlar va ma'naviy qiyofalar bilan tanishish va ularni rivojlantirish uchun o'zgaruvchan vosita bo'lib turing. Bu usullar o'quvchilarni o'zlarini ifodalash, diniy fikrlarni tahlil qilish, va ma'naviy yondashuvlar o'rganishda yordam berishda muhim rol o'ynaydi. Quyidagi ko'rsatmalardan foydalanish mumkin:

Muhokama va muzokaralar: O'quvchilar o'rtasida diniy muzokaralar va muzokara majlislarini tashkil eting. Bu majlislar o'quvchilarning diniy savollarini muzokara qilish, fikrlarini ifodalash, va boshqalar bilan ma'naviy tajribalarni almashishlari uchun yaxshi imkoniyatlar yaratishiga yordam beradi.

Muloqot va talablar uchun dastur-mundaraja: O'quvchilar o'zaro muloqot va talablar uchun dastur-mundaraja tayyorlashingiz mumkin. Bu dasturlar o'quvchilarning diniy fikrlarni o'rganish, ma'lumot almashish, va bir-birlariga diniy tajribalarini taqdim etishlari uchun mo'ljallangan bo'lishi mumkin.

Jamoatni boshqarish va xizmat qilish: O'quvchilar jamoatni boshqarish va xizmat qilish uchun jamoat xizmati mashg'ulotlariga qatnashishlari uchun imkoniyatlar yaratishlari mumkin. Ular diniy xizmat faoliyatlarida, ko'makchi bo'lishda, hayvonot mashg'ulotlarida, go'zallik va temirchi ishlarida qatnashishlari orqali ma'naviy qiyofalarini amalda ko'rishadi. Diniy qo'llab-quvvatlash va o'quv kurslari: O'quvchilar o'zaro diniy qo'llab-quvvatlashlarini tashkil etish uchun diniy qo'llab-quvvatlash yoki o'quv kurslariga qatnashishlari mumkin. Bu o'quvchilarni diniy bilimlar o'rganish, diniy adabiyotlarni o'qish va o'zlarining diniy tushunchalari va amaliyoti o'stirishda yordam beradi.

Ma'naviy qadriyatlar haqida xizmatlar: O'quvchilar o'rtasida diniy qadriyatlar va ma'naviy qiyofalar haqida xizmatlar tashkil eting. Ular o'z fikrlarini, o'ylashlarini, va diniy tajribalarini boshqalarga taqdim etish orqali o'zlarining ma'naviy o'sishlarini o'zgartirishadi. [3.48]

O'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam va dastur-mundaraja o'rganish, o'quvchilarning ma'naviy rivojlantirishlari uchun mahalliy jamoat va o'qituvchilar tomonidan yaratilgan qulay imkoniyatlar yaratadi. Bu usullar o'quvchilarning ma'naviy o'sishlarini ta'minlaydi va ularga o'zlarini yanada yaxshi tushuntirish imkoniyatini beradi.

Interaktiv darsliklar va axborot texnologiyalari, o'quvchilarga diniy qadriyatlar va ma'naviy qiyofalarni o'rganish va rivojlantirishda qulay vositalardir. Bu texnologiyalar o'quvchilarga quyidagi imkoniyatlar yaratishda yordam beradi: Virtual sayohatlar: Diniy veb-saytlar va interaktiv darsliklar o'quvchilarni virtual sayohatlar orqali dunyo bo'ylab diniy manbalarni, ma'naviy maqollar va obrazlarni o'rganishlari uchun taqdim etishlari mumkin. Bu sayohatlar vaqti kelganda ma'naviy boylikni ko'rish, tanishish va o'rganish imkoniyatini beradi. Mavzu bo'yicha izlanishlar: Interaktiv darsliklar va veb-saytlar diniy mavzular va ma'naviy savollar bo'yicha ilmiy va o'qituvchi videolarini taqdim etish orqali o'quvchilarni ilmiy izlanishlar va ma'naviy fikrlar bilan tanishtirishadi.

O'zlashtirish va qodirlik: Interaktiv texnologiyalar, o'quvchilarning o'zlarini o'zlashtirish va o'z-qodirliklarini rivojlantirishga yordam beradi. Ular diniy bilimlarni o'zlarining tarzida o'rganish va o'z fikrlarini ifodalash imkoniyatini beradi. Interaktiv darsliklar va axborot texnologiyalari o'quvchilarning o'zlarini ma'naviy ravishda rivojlantirish va diniy qadriyatlarini tushuntirish uchun quyidagi vositalardan biri bo'lib, ularning diniy ma'rifatlarini oson, qiziqtiradigan, va ta'sirchan usullarda rivojlantirishga imkoniyat beradi.

REFERENCES

1. "Teaching Religion in an Age of Technology" - David W. Odell-Scott va Jo Ann Davidson
2. "Religious Education in the Age of Digital Technology" - Thomas N. Pearson
3. "Using Technology in Religious Education" - Elaine Hoter va Yaacov J. Katz
4. Ganiyeva, M. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF DEVELOPING THE LOGICAL THINKING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS (IN MATHEMATICS LESSONS). Science and innovation, 2(B3), 30-33.
5. Ganieva, M. (2023, June). EMPOWERING LOGICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH TIPS TECHNOLOGY. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 12, pp. 62-63).
6. Ganiyeva, M. (2021). Effective Methods of TRIZ.

7. Ганиева, М. А., & Жумаева, Ш. Х. (2018). Формирование методов групповой работы с учащимися общеобразовательных школ. Вопросы науки и образования, (10 (22)), 149-151.
8. Maftuna, G. (2021). Effective ways to Use Triz (The Theory of Inventive Problem Solving) in Elementary School. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 9, 85-88.
9. Ганиева, М. (2021). ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ “ТРИЗ” ДЛЯ РАЗВИТИЯ УЧЕНИКИ НАЧАЛЬНОГО КЛАССА. Academic research in educational sciences, 2(5), 129-133.
10. G'aniyeva, M. (2021). BOSHLANG'ICH SINIF DARSLARIDA TRIZ (IXTIROCHI MASALALARINI HAL QILISH NAZARIYASI) DASTURINI QO'LLASHNING SAMARALI USULLARI. Scientific progress, 2(5), 108-112.